

Özel öğrenme bozukluğu.

masında kendini gösteren heterojen bir bozukluk grubu.” Bu bozukluğun, daha çok doğuştan geldiği ve merkezi sinir sistemi işleviş bozukluğuna bağlı olduğu varsayılıyor. Ayrıca, özel öğrenme bozukluğu yalnızca çocuklarda ya da çocuklukta görülen bir bozukluk olmayıp, her yaşta görülebilen bir bozukluk. Uzmanların bu bozuklukla ilgili altını titizlikle çizdikleri noktaysa, zekâ düzeyi normal ya da normalin üstünde çocukların dinleme, okuma, yazma, konuşma ve matematik beceriler gibi kimi konularda kendilerinden beklenen başarıyı yakalayamıyor olması. Özellikle bu alanlarda öğrenme süreci ilk öğretimle başladığından, bir çocuk için öğrenme bozukluğu bu dönemde ön plana çıkıyor. Bununla birlikte özel öğrenme

bozukluğu olan kişilerde, bu durumun görme ya da işitme gibi herhangi bir duyuyla ilgili güçlükten ya da herhangi bir fizyolojik rahatsızlıktan kaynaklanmadığını da belirtmek gerekir. Bir başka deyişle, özel öğrenme bozukluğunda kişinin çektiği öğrenme güçlüğü'nün birincil nedeni, görsel, işitsel yetersizlikler, zekâ geriliği, duygusal karışıklık, ekonomik ya da kültürel sorunlar değil. Bu sorunlar nedeniyle öğrenme güçlüğü çeken bir çocuk için, bunlar ortadan kaldırıldığında ya da koşullar iyileştirildiğinde öğrenme güçlüğü de ortadan kalkacaktır. Ancak, özel öğrenme bozukluğunda sorun yapısalıdır.

Belirtileri ve Türleri

Özel öğrenme bozukluğu, beynin bilgiyi algılama, işleme, depolama ve kullanma becerisini etkileyen nörolojik bozukluklar olarak da tanımlanabilir. Bu terim daha çok, normal ya da normalin üstü düzeyde zekâyâ sahip olduğu halde, kimi temel akademik becerileri bulunmayan kişiler için kullanılıyor. Okul öncesi dönemde özel öğrenme bozukluğu tanısı koymak güç olsa da, çocukta dil gelişiminde gecikme, konuşma bozuklukları, algısal yeteneklerin zayıf olması, motor gelişimin yetersiz olmasıyla, bellek ve dikkat sorunları özel öğrenme bozukluğu belirtileri olarak kabul edilebilir.

Okul dönemindeyse, özel öğrenme bozukluğu olan çocuklar, zekâ düzeyleri yaşitlarına göre normal, hatta normalin üstünde olmasına karşın kimi derslerde başarısız olurlar.

Aslında, öğrenme bozukluğu tek değil, birçok farklı bozukluğu kapsadığı için, okul döneminde çocukların başarısız olduğu ders ya da alanlar da farklılık gösterir. Bu farklı bozukluk-

lar genellikle okuma, yazma, aritmetik, sözlü ifade, dinleme ve yoğunlaşma gibi akademik anlamda ve iş yaşamında önemli olan alanlarda kendisini gösterir.

Disleksi de denen okuma bozukluğunda, okurken atlama, anlamı bozma, harf - ses uyumu bozukluğu, hızlı okuyamama, harflerin ya da hecelerin yerini değiştirme, heceleme ya da anlamama gibi birtakım bozukluklar görülür.

Disgrafi denen yazma ya da yazılı anlatım bozukluğunda yazım hataları, okunaksız ve düzensiz el yazısı, bazı harf, rakam ve sözcükleri ters yazma, b-d, m-n, i-i, d-t, g-ğ, g-y gibi harfleri karıştırma, sözcükler arasında boşluk bırakmadan ya da sözcüğü birkaç parçaya bölerek yazma gibi bozukluklara rastlanır.

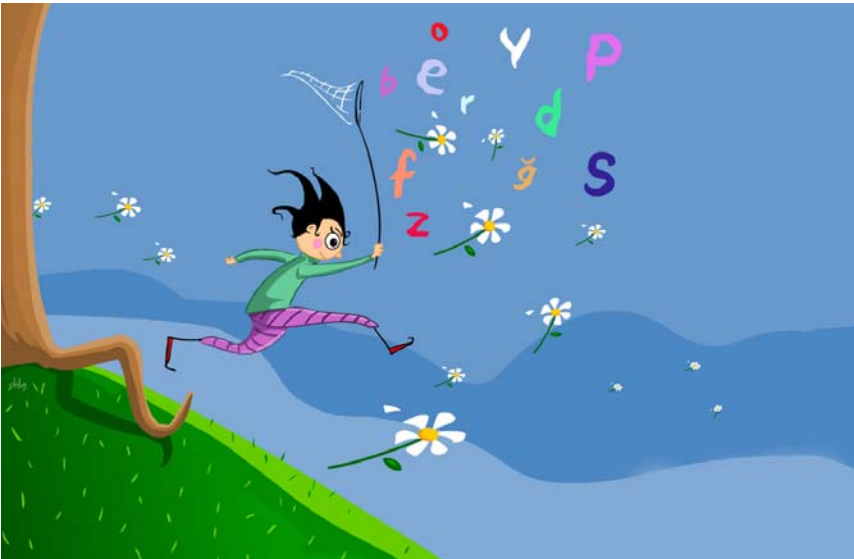
Diskalküli diye de bilinen aritmetik bozukluktaysa, matematik terimlerini, kavramları anlayamama, sayı ve sembollerini tanıyamama, gerekli sembolleri kullanma, eldeli sayıları toplamayı unutma, çarpım tablosunu öğrenmede sınıf arkadaşlarına göre çok geri kalma, problem çözümünde izlenecek adımlara karar verememe biçiminde kendisini gösteren bozukluklarla kar-

şılaşılır.

Bunların dışında, ödevlerini eksik alma, çok yavaş ve verimsiz biçimde ödev yapma, ders çalışma, çabuk sıkılma, organize olmada güçlük, dağınıklık, zamanını ayarlama zorlanma, yönünü bulmada beceriksizlik, sağını solunu ve zamana ilişkin kavramları karıştırma, herhangi bir şeyi sıralamada güçlük, sözlü ifadede ve top tutma, ip atlama, ayakkabı bağlama ya da çatal - kaşık kullanma gibi motor becerilerde zorlanma gibi bozukluklar da özel öğrenme bozukluğu belirtilerinden kabul edilebilir. Ancak bunun için, bütün bu bozuklukların akademik başarıyı ve günlük yaşamı olumsuz etkiler boyutta olması gerekiyor.

Nedenleri

Özel öğrenme bozukluğunun kesin nedeni henüz bilinmemekle birlikte, bu bozukluk çoğu zaman kalıtsal olarak aile bireylerinde de (Özel öğrenme bozukluğu olan çocukların % 25 - 60'ında) görülebiliyor. Bunun dışında, beyinde oluşan hasarların da bu tür bozukluklara yol açabileceği düşünülüyor. Özellikle hamilelikte, doğum sırasında ve doğum sonrasında kimi etkenler merkezi sinir sistemini olumsuz etkileyebilir. Hamilelik süresince kötü bakım, çok genç ya da yaşlı anne olma, hamilelikte enfeksiyon hastalıkları, ilaç kullanma, ışıın tedavisi görme, sigara ya da içki kullanma, annenin sahip olduğu diyabet, hipertireöz gibi hastalıklar özel öğrenme bozukluğunda etkili olabilir. Ayrıca uzmanlar kötü doğum koşullarıyla doğum sırasında yaşanan bazı anomaliler ve yeni doğan dönemi de denen doğum sonrasında yaşanan birtakım hastalıklar,

uğranan hasarların da özel öğrenme bozukluğuna yol açabileceğini söylüyorlar.

Bir başka neden olarak gösterilen gelişimsel olgunlaşmada gecikmedeyse, çocukların kimi gelişimsel alanlarda diğer çocuklara oranla daha yavaş olgunlaştığı ve gelişmedeki bu sapma ve boşlukların da öğrenme bozukluğuna neden olabildiği düşünülüyor.

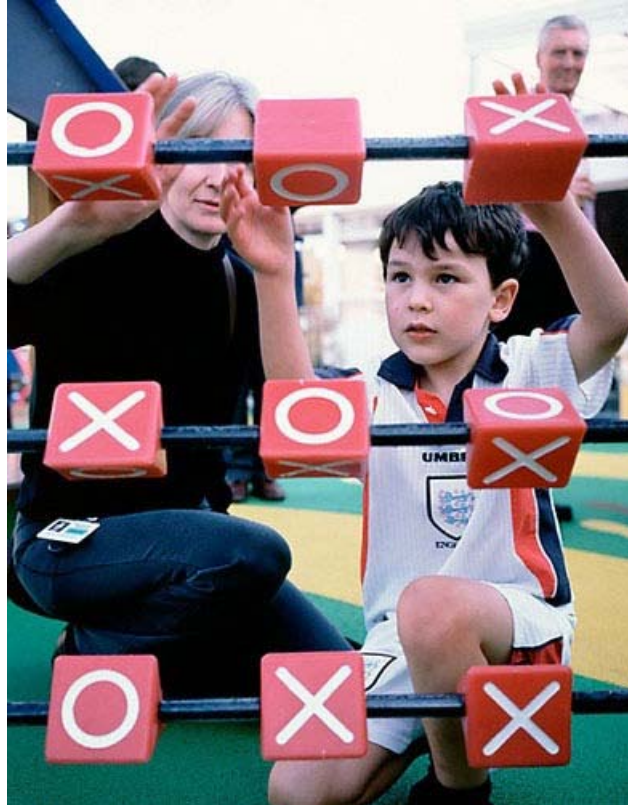
Ayrıca görsel, işitsel, dokunmaya değin, mekansal algı bozukluklarının da özel öğrenme bozukluğuna yol açabileceği söyleniyor. Görsel ve işitsel algı hataları, çocuğun yazarken ve okurken sürekli hata yapmasının sebebi olabilir. Harfleri ters yazmak, karıştırmak ya da açarın farkını ayırt edememe gibi yazma bozukluğunda, görsel algı bozuklukları rol oynayabilir. İşitsel algı kusurlarıysa, sesleri karıştırmak, algılayamama gibi bozukluklara neden olabilir.

Nörolojik fonksiyon bozukluğu tezine göre, özel öğrenme bozukluğu birden fazla alanda işlevsel bozukluğa bağlı. Öğrenmenin dört aşaması bu süreçte önem taşıyor. Bu aşamaların ilki olan giriş, duyu organlarından gelen bilginin doğrudan beynimize gitmesi sürecini kapsar. Öğrenme bozukluğu çeken bir çocuk öncelikle görsel ya da işitsel algılamada güçlük çekiyor olabilir. Bu yüzden de, örneğin harfleri ters ya da dönmüş olarak algılayabilir, birbirine karıştırıyor olabilir. İkinci aşama olan işlemde, beyne giden bilginin kaydedilmesiyle anlaşılabilirliği gerekir. Sıraya koyma, soyutlama ve organizasyon, bu aşamanın üç temel adımı. Bu adımlarda ortaya çıkan bozukluk, özel öğrenme bozukluğunun da nedeni olabilir. Gelen bilginin beyinde kaydedilmesi, anlaşılması, yorumlanması ve daha sonra kullanılmak üzere depolanması, bellek aşamasında gerçekleşir. Özel öğrenme bozukluğunda, genellikle kısa süreli görsel - işitsel bellek bozuklukları görülür. Evde çarpım tablosunu ezberleyip okula gidince unutmak, bu kısa süreli bellek bozukluğundan kaynaklanır. Son aşama olan çıkıştıysa, bütün bu bilgilerin ge-

ri verilmesi sözcüklerle ya da yazma, çizme ve diğer hareketler gibi kas etkinlikleriyle gerçekleşir. Özel öğrenme bozukluğu olan bir çocuk için bunları yapabilmek zordur.

Nasıl Yardım Edebiliriz?

Özel öğrenme bozukluğu, birçoğumuz için yeni bir olgu. Genellikle, okulda başarısız olan çocuklar tembellikle, haylazlıkla ya da akli havalarda olmakla suçlanır. Eğer, çocuğun zekâsından yana hiçbir kuşku taşınmıyor-

sa, bu defa da “inadına” yaptığı düşünülür. Çok az aile ya da öğretmen, çocuğun gerçekte çok farklı bir sorunu olduğunu anlayabiliyor. Oysa, özel öğrenme bozukluğunun görülme sıklığı toplumdan topluma değişse de, hiç de azımsanacak gibi değil. Erkeklerde kızlara oranla 4 - 6 kat fazla ve Avrupa ülkelerinde okula giden çocukların % 15 - 20’sinde, ABD ve Kanada’da % 10 - 15’inde özel öğrenme bozukluğu saptanmış durumda. 16 ülkeyi kapsayan bir araştırmaya göreyse, özel öğrenme bozukluğunun görülme ortalaması yaklaşık % 8. Çin, bu ülkeler arasında % 1’le en düşük orana sahip ülke. Bu da, Çin yazısının Latin alfabesi kullanılan dillere göre daha farklı

yapısından kaynaklanıyor olabilir. Uzmanlar Türkçe’nin de yazıldığı gibi okunan bir dil olduğu için, özel öğrenme bozukluğunun ülkemizde daha az görülebileceğini söylüyorlar. Ancak, aileler ve öğretmenler özel öğrenme bozuklukları konusunda yeterince bilgili ya da deneyimli değillerse, çocuğun böyle bir sorunu olduğunu anlamaları güç olabilir. Bununla birlikte, özel öğrenme bozukluğu yaşam boyu sürdüğü için, çocuğun bu sorununun fark edilmesi ve uzmanlardan yardım alınması, ilerdeki yaşamının kalitesini de etkileyecektir.

Erken tanı, çocuğun akademik başarısı kadar, toplumsal yaşamını da etkileyecektir. En azından, yaşlıları kadar zeki olan ve derslerine çalışma konusunda bir sorunu olmayan bir çocuğun akademik başarısızlığa uğraması, arkadaşlarının dışlanmasına yol açabilir. Bu da, hem kendisine olan güvenini sarsar, hem de okuldan soğumasına neden olabilir. Ayrıca, normal ya da normalin üzerinde kavrama becerileri olmasına karşın, öğrenme bozukluğu yaşadıkları için bütün okul yaşamı boyunca kendilerince özel yöntemler geliştirebilirler ya da yalan söylemek zorunda kalabilirler. Örneğin, okuma sorunu çektiği için, üstün kavrama becerisi sayesinde kitaptaki bütün bir paragrafı ezberleyen ve oku-

yormuş gibi yapan ya da bir matematik sorusunun çözümünü optik olarak beynine işleyen çocuklar var. Bu nedenle, ne kadar erken tanı konur ve ne kadar çabuk tedaviye başlanırsa, çocuğun akademik ve toplumsal yaşamı bundan o kadar az etkilenir. Eğer anne - baba ya da öğretmen, çocukta özel öğrenme bozukluğu belirtileri gözlemliyorsa, önce sakın olup çocuğun okuma, yazma, konuşma ve motor becerilerindeki gelişme bir süre izlenmeli. Unutmamak gerekir ki, her yavaş öğrenme durumu, özel öğrenme bozukluğu anlamına gelmeyebilir. Özel öğrenme bozukluğu tanısı bir uzman tarafından konulmalıdır. Önce, çocuk tıbbi bir muayeneden geçirilir

ve öğrenme sorununun başka bir hastalık ya da rahatsızlıktan kaynaklanıp kaynaklanmadığına bakılır. Daha sonra, hem çocukla, hem de çocuğun anne – babası ve öğretmeniyle görüşmeler yapıp tam olarak ne tür bir öğrenme bozukluğu olduğu saptanır. Özel öğrenme bozuklukları kişiden kişiye farklılık gösterdiği için, her çocuk için farklı bir yönteme gerek duyulabilir. Bunun için özel olarak hazırlanan bir takım tarama testlerinden yararlanılır. Böylece nasıl bir psikopedagojik terapi ve teknik kullanılacağına karar verilir. Gerçekte, özel öğrenme bozukluğunun diğer hastalık ya da bozukluklar gibi kesin bir tedavisi bulunmuyor. Bir başka deyişle, özel bir diyet yapmak, vitamin kullanmak ya da gözlük takmak gibi hemen çözüm olabilecek yöntemler uygulanmıyor. Tedavi olarak sunulan şey daha çok, bu bozuklukla başa çıkma becerisinin çocuğa kazandırılması biçiminde. Çocuk için en doğru tedavi yöntemi, algılama, sıralayabilme ve motor becerilerinin ve zekâsının ortaya çıkarılmasına ve duyu organlarının birbirlerine etkisini anlayabilmesine yönelik bir programa dahil edilmek olabilir. Ayrıca, son yıllarda özel öğrenme bozukluğu tedavisi için birçok bilgisayar programı geliştirildi. Bu programlar ve özel deneysel yöntemler de kimi ülkelerde okuma ve yazma bozukluğu tedavilerinde kullanılıyor. Doğru bir tedavi yöntemiyle, çocuk bu bozukluğun üstesinden rahatlıkla gelebilir. Özel öğrenme bozukluğu bulunduğu bilinen birçok büyük bilimadamı ve sanatçı bunun üstesinden gelmeyi başarmışlar.

Tanı ve tedavi için özellikle üniversite hastanelerinin çocuk ruh sağlığı kliniklerine başvurulabilir. Ayrıca özel öğrenme bozukluğu çeken diğer çocuklarla ve onların aileleriyle tanışmak, ortak bir sorunun yükünü paylaşmak açısından Dikkat Eksikliği Hiperaktivite ve Özel Öğrenme Güçlüğü Derneği'yle irtibata geçilebilir. Derneğe <http://www.hiperaktivite.org.tr/> adresinden ya da 0312 425 7 425 numaralı telefonda ulaşabilirsiniz.

Elif Yılmaz

Kaynaklar
Korkmazlar Ü., "Özel Öğrenme Bozukluğu", 1993
Fisher-Tietze R., "Aptal Çocuk Yoktur", 2001.
www.medem.com "Learning Disabilities"
www.id.org/LDInfoZone/InfoZone_FactSheet_LD.cfm
www.ninds.nih.gov/health_and_medical/disorders/dysgraphia

Özgül Öğrenme Bozukluğu

Özel öğrenme bozukluğu konusunda A.Ü. DTCF Psikoloji Bölümü'nden Doç. Dr. Gülsen Erden'le görüştük.

BTD: Özel öğrenme bozukluğu tanısı nasıl konur? Her başarısız ya da öğrenme güçlüğü çeken çocukta özel öğrenme bozukluğu vardır denebilir mi?

Özgül (özel) öğrenme güçlüğü dediğimizde okuma, yazma ve aritmetik becerilerde çocuğun yaşı ve zekâsına göre beklenen başarıyı göstermemesi durumu anlaşıldığı için, ilköğretimin ilk yılının ikinci yarısının ortalarına doğru bu güçlükten kuşku duyulmaya başlanır. Bu nedenle bu konuda başvurular daha çok ilköğretimin 2. ya da 3. yılından sonra yapılıyor. Bir çocuğa özgül öğrenme güçlüğü tanısı konabilmesi için çocuğun mutlaka okuma, yazma ve aritmetik becerileri ortaya koyabileceği yaşa gelmesi gerekiyor. Çocuğun okuma, yazma ya da aritmetik becerilerde en azından yaşıtlarının ve kendi zihinsel düzeyinin gerisinde kalması, özgül öğrenme güçlüğünden kuşku duyulması için yeterli. Genellikle önce çocuğun öğretmeni, "Çocuğunuzun konuşurken, oyun oynarken ya da herhangi bir şey anlatırken yaşıtlarından hiçbir farkı yok; ancak yazılı, sözlü sınavlarda ya da beklenmedik bir anda bilgiye dayalı bir soru sorulduğunda bildiği bir şeyi bile geri verirken ya da söylerken zorlanıyor. Çocuğunuzun bir sorunu var." diyerek bu güçlüğü dikkat çeker. Aileler de çocuğun derslerine çalışıyor olmasına karşın, akademik beceri konusunda onları hiç beklemedikleri biçimde şaşırmasıyla ortada bir sorun olduğunun farkına varıyorlar. Sorunun farkına varılmasının ardından, böyle çocukları mutlaka çocuk ruh sağlığı kliniklerine götürmek gerek. Çocuk ruh sağlığı kliniklerinde çocuk psikiyatristleri ve psikologları bu çocukları birlikte değerlendirerek bir tanıda bulunabilirler. Çocuğa yalnızca psikiyatrik muayene değil, aynı zamanda akademik becerileri yordamaya yönelik psikolojik testler uygulanmalı ve özgül öğrenme güçlüğüünü taramaya yönelik özel görüşmeler yapılmalıdır. Bunlardan sonra çocuğun okuma, yazma ve aritmetik beceri gibi hangi alt grupta sorunu olduğunu anlamaya yönelik özel soruların sorulması gerekiyor. Ancak, önce iyi ve güvenilir bir uzman psikolog tarafından çocuğa bir zekâ testinin uygulanması gereklidir.

Özgül öğrenme güçlüğü tanısı konan bir kişi için nasıl bir tedavi ya da yardım süreci izleniyor?

Her ne kadar kişinin yaşam deneyimi arttıkça ve bilgi düzeyi geliştikçe yaşadığı sıkıntılar azalsa da, özgül öğrenme güçlüğü yaşam boyu süren bir sorundur. Yetişkinler için de, yön tayin etme, aradığı bir şeyi kolayca bulma ya da adres tarif etme gibi konularda büyük zorluklar söz konusu olabilir. Belki bu yetişkinler, özgül öğrenme güçlüğü diye bir şeyden haberdar olmasalar da bu yaşlarına kadar bu sorunla mücadele ederek gelmişlerdir. Bu nedenle özgül öğrenme güçlüğü tanısı ne kadar erken konur ve tedavi ne kadar erken başlarsa o kadar iyi olur. Her şeyden önce, tanı

konması gecikirse, çocuk çok yıpranır. Özgül öğrenme güçlüğü olan çocuk arkadaşlarının arasında, okulda ve evde karşılaştıkları tutum yüzünden kendilerini kötü hissederler. Bu nedenle hem özgül öğrenme güçlüğü'nün üstesinden gelmek, hem de örselenen benlik duygularının onarılması için çocukların mutlaka zaman yitirmeden tedaviye alınması gerekli. Öncelikle değerlendirme için birkaç gün süren görüşmeler yapılıyor. Daha sonra eğitsel bir tedavi planlaması yapılıyor. Görsel ve işitsel ayırmaştırma denen işlevlere dayalı planlamalar yapılıyor ve bu alanlar güçlendirilmeye çalışılıyor. Çocuğun en kolay hangi duyu kanalıyla öğrenebildiği (yazarak, dinleyerek vb.) saptanıp ona uygun bir yöntem benimseniyor. Eğitsel tedavi birkaç ayda bitecek kısa süreli bir tedavi değil, uzun soluklu bir tedavi. Bununla birlikte anne babalar için de özel eğitim seansları ve eğitim çalışmaları yapılmalıdır. Her şeyden önce çocuklarının bu durumunu ve konuları tanıyıp kabul etmeleri ve böyle bir çocuğa nasıl yardım edileceklerini öğrenmeleri gerekir. Yalnızca çok sevecen, sabırlı, verici ya da disiplinli olmak yetmeye-yebiliyor. Bazı özel ipuçlarını iyi değerlendirmek gerekiyor. Bu nedenle aileyle uzmanların birlikte çalışması, işbirliği içinde olması çok önemli. Özgül öğrenme güçlüğü'nün yol açabileceği en kötü şey, çocuğun eğitimden soğuyup kopması olabilir. Ailelerin çoktan beklentilerini, çocuğun yapısısal sorununa göre ayarlamaları gerekir. Basitten zora doğru çocuğun öğrenme sürecinin yeniden yapılandırılması gerekir. Eğer çocuk okuma ya da yazmayı sökemediyse, artık ileri düzey bilgileri bir kenara bırakıp bunların üzerine eğilmek gerekir. Tümdengilimci sistemle bu çocukların okumayı daha zor öğrendiklerini biliyoruz. Bu çocukların tek tek harflerin öğrenildiği eski sistemle okuma yazma öğrenmeleri daha kolay olmaktadır. Bu nedenle, öğretmenler bu şekilde sorunu çözmeye çalışıyorlar. Her çocuğa uygun bir öğrenme stratejisi vardır ve onu bulmak bu noktada çok önemlidir. Ayrıca, sosyal ve sportif etkinlikler yönünün desteklenmesi de kesinlikle gerekli. Ancak, çocuğun el, göz ya da beden koordinasyonuna uygun bir etkinlik seçilmeli.

Yetişkinlerse, o yaşa geldiklerinde problem çözme becerileri biraz daha arttığı için kendi güçlüklerini bilerek hareket ediyorlar ve kendilerine göre buna uygun özgün yöntemler geliştiriyorlar. **Başka bozukluk ya da rahatsızlıklara yol açar mı?**

Özgül öğrenme güçlüğü başka bozukluklara yol açmaz. Ama, özgül öğrenme güçlüğü nedeniyle yaşadıkları yüzünden çocuğun duyu durumu bozulabilir, benlik algısı zedelenir, kendisine olan güvenini yitirebilir ve mutsuz bir çocuk haline gelebilir. Bu durumda çocukların depresyonları ya da çeşitli kaygıları olabilir. Bu nedenle öğrenmede güçlük çekebilir. Bazen de özgül öğrenme güçlüğü ve hiperaktivite ve dikkat eksikliği bozukluğu birlikte görülebilir.

